

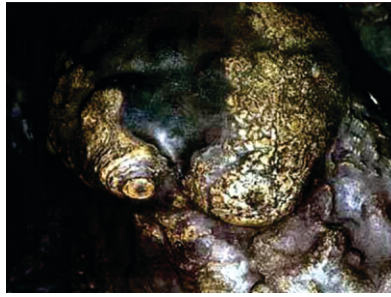
لوکائی نوں نرنکار نال جوڑیا۔ اتھاس وچّ اودا ہے کہ گورو صاحب نے لوکاں نوں کپاہ دی کھیتی کرن لئی وی اتشاہ دتا۔ اودوں لوک زیادہ چم جاں انی کپڑے ہی پہندے سن۔

---◆---

ویشنو دیوی گیا بابا

پجاریو! لوکاں نوں نرنکار بھگوان نال جوڑو۔

ویشنو دیوی ۵۲۰۰ فٹ اچیاں تہ پہاڑی سکھراں وچّ موجود ہے۔ اتھے اک گفا ہے جس وچّ قدرتی طور تے پتھر دی بنتر عورت دی چھاتی دی نیائی ہے۔ تھناں نوں شردھالو پنڈیاں کھندے ہن۔ اس قدرتی استھان نوں دور درشتی والے پنڈت شریدرھ نے کوئی ۷۰۰ سال پہلاں دھرم نال جوڑیا سی۔ جوہیں کہ اسان پہلاں وی ذکر کیتا ہے کہ چانکیا نیتی انوسار براہمن نوں ایہہ ادھیکار حاصل ہے کہ اوہ کوئی کہانی گھڑھ کے لوکاں نوں مندر جاں دھارمک استھان نال جوڑ سکدا ہے جس کر کے مایہ اکٹھی ہو سکے۔ این ایسے نیتی تحت ہی گفا

ویشنو دیوی وکھے چٹان جس نوں ماتا دی پوتر چھاتی وجوں پوجیا جاندا ہے۔

نوں متھاسک ماتا ویشنو دیوی نال جوڑ، ستھان نوں وی شکتیپیٹھ اعلان دتا گیا۔

ویشنو دیوی مندر جوہیں گورو صاحب پہنچے پجاریاں نے گورو صاحب دا بہت ادر ستکار کیتا۔ N گلاں باتاں ہوئیاں۔ گورو صاحب نے ملک دے حالاتان بارے پجاریاں نوں جانو کروایا کہ کوئے جتھے جتھے پجاری زیادتیاں کر رہے ہن مسلمان حکمران مندر بھنّ توڑ دندے ہن۔ پجاری ورو دھسی حالاتان نوں اتھوں دے پنڈت پہلاں ہی بھانپ چکے سن آتے نر بلی جہیاں منکھتا ورو دھی رسماں بند کر دتیاں سن۔ یاد رہے ساقط مندران وچّ بلی عام جہی گلّ سی۔ بعد وچّ ہولی ہولی پشو بلی وی بند کر دتی گئی۔

گورو صاحب نے پجاریاں نوں سمجھایا کہ مایہ موہ چھڈو تے لوکاں نوں نرنکار بھگوان نال جوڑو۔ اتان نام دے سدھانت دا فائدہ دسیا کہ کوئے بندہ دکھ دلدر توں اپر اٹھ چڑھدی کلھان وچّ رہندا ہے۔ مردانے دی رباب تے ایہہ شبد اچاریا تے گایا۔

مارو محلہ ۱ آپے کرتا پرکھ بدھاتا۔ جن آپے آپ اپائی پچھاتا۔ آپے سنگوڑ آپے سیوک آپے سرسٹ اپائی ہے۔ آپے نیڑے ناہی دورے۔ بوجھہ گرمکھ سے جن پورے۔ تن کی سنگت ایہنیں لاپا گر سنگت ایہہ وڈائی ہے۔ آجک جگ سنت بھلے

پرہہ تیرے۔ پر گن گاوہ رسن رسیرے۔ استت کرہ پپر دکھ دالڈ جن ناہی چنت پرائی ہے۔ ۳ اوئی جاگت رہہ ن سوتے دیسے۔ سنگت کل تارے ساچ پریسے۔ کلمل میل ناہی تے نرمل اوئی رہہ بھگت لو لائی ہے۔ ۴ بوجھہ پر جن سنگتور بانی۔ ایہہ جوہن ساس ہے دیہہ پرائی۔ آج کال مں جائی پرائی پر جپ جپ ردے دھیائی ہے۔ ۵ چھوڈ پرائی کوڑ کباڑا۔ کوڑ مارے کال اچھاہاڑا۔ ساقط کوڑ پچہ من بؤے دہ مارگ پچے پچائی ہے۔ ۶ چھوڈ نندا تات پرائی۔ پڑ پڑ دجھہ سات آئی۔ مل سنسنگت نام سلاہہ اتم رام سکھائی ہے۔ ۷ چھوڈ کام کرو دھ بریائی۔ بؤے دھندھو چھوڈ لمپٹائی۔ سنگتور سرن پرہ تا ابرہ ایو تریئے بھوجل بھائی ہے۔ ۸ آگے بمل ندی آگن بکھ جھیلا۔ تتھے اوڑن کوئی جیو اکیلا۔ بھڑ بھڑ آگن ساگڑ دے لہری پڑ دجھہ منمکھ تائی ہے۔ ۹ گر پھ مکت دان دے بھانے۔ جن پایا سوئی بدھ جانے۔ جن پایا تن پوچھ بھائی سکھ سنگتور سیو کمائی ہے۔ ۱۰ گر بن ارچھ مرہ بیکارا۔ جم سر مارے کرے خوارا۔ بادھے مکت ناہی نر نندک ڈوبہ نند پرائی ہے۔ ۱۱ بولہ ساچ پچھانہ اندر۔ دور ناہی دیکھ کر نندر۔ بگھن ناہی گرمکھ تڑ تازی ایو بھوجل پار لنگھائی ہے۔ ۱۲ دیہی اندر نام نواسی۔ آپے کرتا ہے ایناسی۔ نہ جیو مرے ن ماریا جائی کر دیکھے سبب رجائی ہے۔ ۱۳ اوہ نرمل ہے ناہی اندھیارا۔ اوہ آپے تخت بہے سچیارا۔ ساقط کوڑے بندھ بھوائیہ مں جنمہ آئی جائی ہے۔ ۱۴ گر کے سیوک سنگتور پیارے۔ اوئی بیسے تخت سو سبب وپچارے۔ تہ لہہ انترگت جانہ سنسنگت ساچ وڈائی ہے۔ ۱۵ آپ ترے جن پترا تارے۔ سنگت مکت سو پار اتارے۔ نانگ تس کا لالا گولہ جن گرمکھ پر لو لائی ہے۔ ۱۶ ۶

گورو صاحب نے اتھے کوئی ہفتہ دس دن رہ ستنام دا پرچار کیتا۔

دھاگہ-تویت دین والے مولانیاں نوں وی سمجھایا

۵ گہانی ۲۲۲- مانسہر لاگے وی پنگر ناں دی جگا ہے۔ پر لگدا ہے گہانی اتھے پانگی گھائی بارے لکھ رہے ہن۔

۵ س. یاتری- ۵۳۷ (دھیان رہے یاتری وی اتھے گہانی نوں ہی سروت بنا کے چل رہا ہے۔ دیکھو صفحہ ۵۳۸)

۵ پراناں تے ہور شاستراں وچّ کشتواڑ ریاست جاں دیس نوں کیکے لکھیا ہے۔ بھگوان رام دی متریئی ماں کیکی وی اتھوں دے راجے دی ہی پتری سی۔

کستواڑ نواسی س. عطر سنگھ انوسار کشتواڑ دا گرو دوارہ اک گرسکھ افسر شیر سنگھ دے پیتناں کر کے ہی بنیا سی۔ ستھانک ہندو پروار انے گورو صاحب پرتی شردھا رکھدے بونے مفت تھان دتا سی۔ گورو صاحب دے کستواڑ پدھارن بابت کوئی پرمیرا نہی ہے۔

کئی ودوانان دا ایہہ وی کہنا ہے کہ گورو صاحب ایتھے صوفی فقیران نوں ملن آئے سن۔ جدوں کہ اتھاس پھولن تے پتہ لگدا ہے کہ کشتواڑ پرسدھ قادری صوفی گورو صاحب دی آمد توں کافی دیر بعد آو دے ہن۔

اتھے کٹڑے دے لاگے ہی آؤدے جاندے شردھالو نوں بے وقوف بناؤن واسطے مسلمان مجورانے وی میہدی پیر دی اک تھاں بنائی ہوئی سی جتھے لوکاں نوں دھاگے توبت کر کے مورکھ بناؤدے سن۔ گورو صاحب نے اوناں نوں وی ورجیاتے اپدیش دتا کہ لوکاں نوں سچے نام نال جوڑو۔ شردھالو دا جیون آبے چڑھدی کلا والا ہو جاؤگا۔ اناں مجاورا دے بابت ہی گورو صاحب نے ایہہ سلوک بولیا:-

سسـلوک م ۱ کوڑ بول مرداڑ کھائے۔۔ اوری نو سمجھاون جائے۔۔ مٹھا آپ مہائے ساتھے۔۔ نانک ایسا آگُو جاپے۔۔ ۱

ہن اسیں پچھ پڑتال کیتی ہے کٹڑے دے علاقے وچ اجیہی کوئی مزار دا پتہ نہی لگ پایا۔ ہو سکتے ایہناں مجاورا دیاں اگلیاں پیڑیاں ایہہ کم چھڈ چکیاں ہون۔

لگدا ویشنو دیوی توں گورو صاحب اتر والے پاسے کشتواڑ بھدرواہ نوں نکل گئے سن۔

بابے دے بھدرواہ پہنچن تے علاقہ الٹ کے پے گیا درشان نوں۔ راتیں باشک ناگ مندر وچ کیرتن کیتا

درگم پہاڑی سفر کر کے گورو صاحب 'سپان دی گھائی' جاں ناگ-بھومی بھدرواہ پہنچے۔ رستے وچ کھیلانی ٹھٹھری وی گورو صاحب دے پدھارن دی گل چلدی ہے پر ایہہ ساری آبادی مسلمان ہو چکی ہے جس کر کے کوئی ثبوت نہی بچیا۔

بھدرواہ بہت ہی مہتوپورن تیرتھ ستھان ہے جتھے ناگ دیوتا دے منکھی سروپ باسک ناگ دی ۱۱ وی صدی عیسوی دی بنی بہت ہی خوبصورت مورتی ہے۔ اس مندر نوں وسوکی ناگ مندر اکھیا جاندا ہے۔ وسوکی ناگ دے نال بھاؤ برابرتے ہی راجا جموتی واہن دی مورتی ہے۔ جموتی واہن ویدیادھر قبیلے دا راجا سی۔ اوہدا اس ساری (دیوکھٹر گھائی) وچ راج سی۔ وسوکی ناگ دے نال راجا جموتی واہن دی مورتی تے اک تیسری مورتی پچھے جموتی واہن دے پتاراجا گٹو دی ہے۔

کشمیر دے بچے ہوئے مندران وچوں ایہہ کشمیری کلاکاری دا ادبھت نمونہ ہے۔ اس بابت لمی چوڑی دند کتھا وی سنائی جاندی ہے۔

۱۹۶۰ وے دہاکے وچ یوپی سرکار نے اک کتاب چھاپی جس وچ ایہہ دسیا گیا ہے کہ پرانے زمانے وچ راجے، براہمنان رانہی، اپنی کھڈ دی پوجا وی کرواؤدے سن۔ و اجیہا ہون تے راجے واسطے راج کرناں سوکھا ہو جاندا سی۔ سو بھدرواہ وکھے اس دی جیندی جاگدی مثال آپاں نوں ملدی ہے۔ گربانی نے وی اس گل دی تصدیق کیتی ہے:-

جگہ جگہ کے راجے کینے گا وہ کر اوتاری۔۔ تن بھئی انت ن پایا تا کا کیا کر آکھ ویچارے۔۔ (م، ۳، انگ-۴۲۳)

نالے دے این کنارے تے ہی پھر شو مندر (گپت گنگا) بے جو جوگیان تے سدھا دا مٹھ سی۔ سدھ جوگیان تے بدھ مت توں پہلاں اتھے ساقط مت تے ناگ-پوجا پردھان رہی ہے۔ اج وی اجیہے کئے ہی مندر ہن: چنڈی ماتا مندر، تھپو ناگ مندر، ناگنی ماتا مندر، الالبانی مندر، سبر ناگ مندر، سینلا ماتا مندر۔

۱۱۰۰ سال پرانا وسوکی ناگ مندر اندر موجود راجیاں دیاں وڈیاں وڈیاں مورتیاں۔ بھدرواہ کسے طرحان مسلمان بت سکن راجیاں دی پہنچ توں دور رہیا ہے۔ ادھی صدی پہلاں تک اتھے صرف چچران رانہی ہی پہنچیا جاندا سی۔ (تصویر: خود لکھاری نے کھچی)

علاقہ دا مکھ مندر وسکی ناگ مندر ہی سی۔ گورو صاحب دا اس مندر وچ آؤن تے سواگت ہویا۔ اک شام نوں وڈا جلسہ ہویا جس وچ گورو نانک پاتشاہ نے مردانے دی رباب تے کیرتن کیتا۔ گورو صاحب نے دہائی دتی کہ لوکو کرتاں دی پوجا چھڈ کے کرتے دے لڑ لگو۔

جتھے گورو صاحب نے ڈیرہ کیتا اوہ تھاں سدھان دی باغیچی کھاؤدی سی۔ پر محکمہ مال دے ریکارڈ مطابق ایہہ نانک باغیچی سی جس دا رقبہ ۲ کنال ۱۰ مرلے ہے۔ لگدی اتھے وی گورو صاحب ویلے کوئی جوگی مٹھ ہووے گا جو بعد وچ سکھی وچ سارا آ گیا۔ سکھ راج دے پتن اپرنت اتے سکھ آبادی دی انہوند کارن، اتھے سن ۱۹۰۰ ای۔ وچ مسلمانان نے قبجہ کر لٹیا اتے اتھے پھر جامہ مسیت بن گئی۔ ایہہ وی خیال کیتا جاندا ہے کہ سن ۱۹۲۸ وچ جدوں شہر

ویشنو دیوی۔ سرنا ۱۹۷، گیانی ۲۲۳، ی گیانی ۲۲۳،
N گورو صاحب دے پرچار دا ڈھنگ کجھ اجیہا سی کہ لگ پگ ہر
تھاں صاحب دا ستکار کیتا جاندا سی۔ کئی تھانہں آرتی وی اتاری
گئی سی۔ صرف مندران وچ ہی نہی مسلم استھانان تے وی گورو صاحب
نوں آدر دتا جاندا سی۔ صاحب دی دھم تاں ۱۵۱۰ دے نیڑے تیرے ہی پورے
پندوستان وچ بے چکی سی۔ جویں پچھے دسیا ہے کہ اوہناں زمانیاں وچ
چکرورتی سادھو ہی ریڈیو اتے اخبار بندے سن اتے ایہناں سادھوانے گورو
صاحب دا پرچار چھیرے کر دتا سی۔

پڑ نال تباہ ہویا سی ادوں ہی مسلمانان نے اتھے نماز پڑھنی شروع کیتی ہووے اتے بعد وچ مسیت ہی بنا لئی۔

ایہہ پڑھ گورو سکھ تلخی وچ ناں آؤن کیونکہ جدوں اتھے سکھ ہی ناں رہے تاں پھر خالی تھانے کسے نے قبجہ تاں کرناں ہی سی۔ نالے اس توں چنگی گل کی ہو سکدی ہے کہ جو مسیت بنی اس وچ وی تاں ربّ دا ناں ہی لیا جا رہا ہے۔ گورو صاحب صاحب سبھ دے سانجھے ہن۔

بعد وچ سکھان نے گورو نانک دا یادگاری گرو دوارہ کچھریاں دے لاگے بنا لیا سی۔ اس نوں ۱۹۴۷ دے فساداں ویلے نقصان پہنچیا سی۔ گردوارے دے گرنتھیاں جاں پر بندھکان نے پھر اس گردوارے دی زمین ویچ دتی۔ اتھہ اجکل لوکاں دے گھر ہن۔ ایہہ ستھان شہر دے کیندری بھاگ بھاگ علاقے سیری بازار دے نیڑے ہے۔

ایہہ سارا کجھ دسن توں ساڈا مطلب ہے کہ گیانی ٹھیک لکھدے ہن کہ گورو صاحب بھدرواہ پدھارے سن پر ظالم وقت نے یادگاری استھان مٹا دتا۔

رستے وچ بھدرواہ توں پچھم ول اک تھان باڑی مرمت پیندی ہے جتھے اج وی اک صلح موجود ہے جسوں گورو صاحب دے ناں تے 'نانک پل' ناں دتا ہویا ہے۔ اس قبائلی درگم علاقے وچ میگھ جات دے لوک اج وی گورو دے دتے منتر دا جاپ کردے ہن۔ حالان انان دا مول منتر تھوڑا جیہا وکھرا ہے۔ اوسے طرحاں گرمت انوسار کھلوکے ارداس وی کردے ہن تے واہگورو شبد دا جاپ وی کردے ہن۔

بھدرواہے توں گورو صاحب چمبے ول نکلے۔

بھدرواہ توں چمبا ۱۴۰ ک۔ می۔ دا پہاڑی سفر ہے۔ رستے وچ ۱۴۰۰۰ فٹ اچے پہاڑ کیلاش - دوجا (کیلاش کنڈ جاں کیلاش) دے لاگوں نکلنا پیدا ہے۔ بھدرواہ توں ہر سال بھادروں دے مہینے کیلاش ول یاترا وی نکلدی ہے۔ ہو سکدے گورو صاحب انان یاتری نال ہی ہوترے ہون۔

---◆---

چمبے دے راجے نوں اپدیش

اتھاس انوسار گورو صاحب دی پھیری موقعے چمبے داراجا گنیش ورمن سی۔ ہماچل دے پہاڑی لوک غلے کتھے پانڈواں نوں یاد کردے رہندے ہن۔ ہماچل دے جنے وی اتھاسک ستھان ہن کسے ناں کسے طرحاں انوناں نال پانڈواں دی کوئی ناں کوئی کتھا جوڑی ملدی ہے۔ چمبے دے علاقے وچ پھر اونی دنی ناگ دی پوجا تے شوجی پاربتی تے درگا دیاں کتھاواں دسن تے زور سی۔ گورو صاحب نے اتھے لوکاں نوں سمجھایا کہ جگان جگان دے راجیاں رانیاں نوں پوجنا منمت ہے تے گورو صاحب نے اک اوکناں ستنام دا سدھانت لوکائی نوں سمجھایا۔ اوہ اکال پرکھ جو ساری سرسٹی دا کرتا ہے۔ صاحب نے کیہا کرتاں دی پوجا دی بجائے کرتے دی ارادھنا کرو۔

اتھوں دے پجاری بار بار جوگی چریٹ ناتھ دالے کے اسے دیاں ہی وڈیائیاں جدوں کری جا رہے سن تاں گورو صاحب نے سمجھایا کہ استت کرو اس دی جو ناتھان دا وی ناتھ ہے:-

گوجری محلہ ۱ اے جی نہ ہم اتم نیچن مدھم پر سرناگت پر کے لوگ -- نام رتے کیول بیراگی سوگ بجوگ بسرجت روگ -- ابھائی رے گر کرپاتے بھگت ٹھاکر کی -- سنگور واک پردے پر نرمل نہ جم کان ن جم کی باقی -- ارباؤ -- پر گن رسن روہ پر بھ سنگے جو تسن بھاوے سہج پری -- بن پر نام برتھا جگ جیون پر بن نہ پھل میک گھری -- آ اے جی

بھائی کرتار سنگھ دا گرو دوارہ بھدرواہ

و وید قالین راج ووستھا- ڈاکٹر. شیال لال پانڈے، پرکاشک: اتر پردیس سوچنا وبھاگ (پنہ-۳۴) اس لکھاری نے خود ۳۰ مئی ۲۰۱۸ نوں بھدرواہ جاکے ساری پچھ پڑتال کیتی ہے۔ مشہور وسوکی ناگ مندر دے سابقہ پجاری تیز رام ولد دیوی سرن جنان دی عمر سو سال توں اتے ہے تے دسیا کہ ایہہ گل اس نے بزرگاں کولو سنی ہے۔

گرو دوارہ کوش: جسیر سنگھ سرن - ۲۰۱۲ کشتواڑے بھدرواہ نوں رلگڈ کر دتا ہے۔ سدھوں کی باغیچی بھدرواہ سی، ناں کہ کشتواڑے ی بھائی کرتار سنگھ دی انٹرویو جنہاں نے اپنے گھر وچ گرو دوارہ صاحب بنایا ہویا ہے۔ انان دا کہنا ہے کہ کچھری لاگے جہڑا گرو دھام سی اوہ اتھاسک نہیں سی تے ۱۹۳۵ وچ بنایا گیا سی۔ ایہہ مسلم بہو سنکھتک علاقے وچ سی اس کرکے جگا دا تبادلہ کیتا گیا سی۔ پر کرتار سنگھ دے ورودھیان دا کہنا ہے کہ کرتار سنگھ نے کچھری گرو دوارہ ویچ کے نوی تھان اپنے نجی ناں تے لئی ہوئی ہے۔

سن ۱۹۲۸ وچ بھدرواہ تے وڈی مصیبت آئی سی جدوں برسات موقعے پہاڑ کھسکن کرکے گھاٹی دا سارا علاقہ پانی وچ ڈب گیا سی۔ لوکاں

جتھے وی سر لکاؤن نوں تھان ملی اتھے آسرا لیا۔ کچھری روڈ والا گرو دوارہ اچی تھان تے سی۔ شاید ایہہ کچھری روڈ تے جو گرو دوارہ سی ایسے دا ہی ذکر 'سائیکل یاتری- ۵۳۶' نے کیتا ہے کہ اک سرکاری افسر امیر سنگھ نے گرو دوارہ پایا ہی سی کہ چھیتی ہی ایہہ گھٹنا گھٹ گئی۔

آ بوٹل سو ریا دے مالک ۹۵ سالہ دیانند جتھی نال گل بات۔

بھدرواہ وچ وی کئی ہندو پروار گرو گھر دے شر دھالو سن۔ پر پنجابی صوبہ تے بعد دے خالصتائی اندولن موقعے بھارتی میڈیٹے دے سکھان خلاف کیتے پرچار کرکے ہولی ہولی ہندو پروار سکھی تون پرے ہو گئے۔

وسوکی ناگ مندر دے سابقہ پجاری تیز رام دسن رہنے کہ بزرگ دسدے اتے کہ گورو نانک نے ساڈے مندر وچ کیرتن کیتا سی۔

بهدرواه دے باڑی مرمت پنڈ وکھے اک ا۔صلع تے گورو صاحب دی نصویر (٢) دے نال نال چرن پادکا (٣) بنی ہوئی ہے۔ ستھانک میگھ گرسکھ (٤) اس بارے چاننا پا رہے۔ تصویریاں بھجیاں ویر دولت سنگھ نے۔(٥)

کھوٹے ٹھور ناہی گھر باہر نندک گت نہی کائی ۔۔ روس کرے پرہہ بخس ن میٹے نت نت چڑے سوائی ۔۔ ٣ اے جی گر کی دات ن میٹے کوئی میرے ٹھاگر آپ دوائی ۔۔ نندک نر کالے مکھ نندا جنر کی دات ن بھائی ۔۔ ٤ اے جی سر ن پرے پرہہ بخس ملاوے بلم ن ادھوارائی ۔۔ آند مول ناتھ سر ناتھا سنگور میل ملائی ۔۔ ٥ اے جی سدا دیال دتیا کر ویا گرمت بھرمن چکائی ۔۔ پارس بھیت کچن دھات ہوئی ستسنگت کی وڈیائی ۔۔ ٦ ہر جل نرمل من اسناتی مجن سنگور بھائی ۔۔ پنرپ جنم ناہی جن سنگت جوتی جوت ملائی ۔۔ ٧ توں وڈ پرکھ اگم ترور ہم پنکھی تجھ ماہی ۔۔ نانک نام نرنجن دیجے جگ جگ سبدا صلاحی ۔۔ ٤ ٨

گورو صاحب دی دھم سارے علاقے وچ بے گئی سی۔ پھر اک دن چمبے دی رانی وی سخی سہیلیاں گولیاں سمیت آگورو جی دی چرنی لگی۔ بزیاں گلاں باتاں پچھیاں سوال جواب کیتے۔ گورو صاحب دے نجی جیون بارے وی سوال کیتے۔ تسی کہدے آسے اکلے جنگلاں پہاڑاں وچ پھر رہے ہو؟ کی تسی رب نوں ملے ہو؟ اوتھے پھر گورو صاحب نے پٹھ ششوبھت بسنت راگ وچ شبد اچی سر وچ گایا:-

میری سخی سہیلی سنہ بھائی ۔۔ میرا پڑ ریسالو سنگ سائی ۔۔ اوہ الکھن لکھیئے کہہ کائی ۔۔ گر سنگ دکھائیورام رائے ۔۔ ا مل سخی سہیلی پر گن بنے ۔۔ پر پرہہ سنگ کھیلے ور کامن گرمکھ کھوجت من منے ۔۔ ارہاؤ ۔۔ منمکھی دہاگن ناہ بھئیو ۔۔ اوہ گھٹ گھٹ راوے سرب پرئیو ۔۔ گرمکھ تھر چینے سنگ دیو ۔۔ گر نام درڑایا جپ جیویو ۔۔ ٢ بن گر بھگت ن بھاؤ ہوئی ۔۔ بن گر سنت ن سنگ دیئی ۔۔ بن گر اندھلے دھندھو روئی ۔۔ من گرمکھ نرمل مل سبدا کھوئی ۔۔ ٣ گر من ماریو کر سنجوگ ۔۔ ایہنیں راوے بھگت جوگ ۔۔ گر سنت سبھا دکھ مئے روگ ۔۔ جن نانک پر وڑ سہج جوگ ۔۔ ٦ ٤

سمجھایا کہ نرنکار گیان وچ ہے۔ پورے گورو دا سنگ ہووے تاں انوں انگ سنگ محسوس کریدا ہے۔

---◆---

سادھو کیہو جیہا ہووے- چرپٹ ونی وکھے بابا

چمبے توں گورو صاحب نے پیٹھاں میدان ول نوں چلے آئے ١١٥ کہ۔می۔ دا سفر کر کے پرسدھ سدھ جوگی چرپٹ ناتھ دے ٹکانے چرپٹ ونی پہنچے۔ چرپٹ ونی آج دے پنڈ کٹارو چک وچ پیندی ہے۔ ایہہ جھاکھولاڑی توں ٣ کہ۔می پورب، پٹھاں کوٹ توں ١٢ کہ۔می تھلے، دینا نگر توں ١٥ کہ۔می اتر-پورب، نہر دے کنڈھے تے باغیچی ہے۔(نقشہ سوچک :٣٢,٢٠٤٤٢٩,٧٥,٥٧٢٩٢٨) آج اتھے چھوٹا جیہا جنگل (باغیچی) شو مندر، دھونی تے تن پانی دے چشمے بن۔ شردھالوا دا کہنا ہے کہ چشمے سدھ جوگی چرپٹ ناتھ نے چالو کیتے سن۔ باغیچی وچ سپ وی پائے جاندے بن۔

ایہہ ستھان دوواں دریاوا دے وچ موجود ہے۔ بیاس دریا توں ٥ کہ۔می تے راوی دریا توں ١٣ کہ۔می لگدی گورو صاحب اتھے بیڑی رانی پہنچے سن۔ آگے جوگی لوک اتاں دے سواگت لئی دریا کنڈھے آئے ہوئے سن۔ سدھاں نوں ملکے نمرتا دے سرور گورو صاحب نے شبد آکھیا:-

رامکلی محلہ ١ ہم ڈولت بیڑی پاپ بھری بے پون لگے مت جانی ۔۔ سنمکھ

سدھ بھینن کو آئے نہچو دیہہ وڈیائی ۔۔ اگر تار تارنہا ریا ۔۔ دیہہ بھگت پورن اوناسی ہؤ تجھ کو بلہاریا ۔۔ ارہاؤ ۔۔ سدھ سادھک جوگی اژ جنگم ایکو سدھ جنی دھپایا ۔۔ پرست پیر سچت تے سوامی اکھڑ جن کو آیا ۔۔ آچپ تپ سنجم کرم ن جانا نام جپی پرہہ تیرا ۔۔ گر پرمیسر نانک بھٹیو ساچے سبدا نبیرا ۔۔ ٦ ٣

گورو صاحب نوں جدوں ڈیرے بھاؤ چرپٹ ونی لجایا جا رہا سی تاں رستے وچ جوگیان نے گورو صاحب تے سوالاں دی بچھاڑ کر دی۔ کہ تسی جوگی ہو وی کہ نہی؟ تھادی سنگی کتھے ہے؟ ناں ہی تھادے کول پت (توبی) تے جھولی وی نہی ہے۔

مٹھ تے پہنچ گورو صاحب نے مہنت نوں ستکار نال آدیس کیا۔ بعد وچ چرپٹ ونی دے مہنت نے

چرپٹ ناتھ ہی چمبے دا دیوتا ہے۔ مورتی دھیان نال ویکھو کوے جوگی دے پیراں تھلے سندری دی مورتی ہے۔ در اصل مغل حملہ آوران دے اون توں پہلاں کام واشنا مندر دے گرہ گرہ تک پہنچ چکی سی۔ شاہد ایہو کارن ہووے جہڑا گورو صاحب نے کام بابت گرسکھ نوں بہت سچیت کیتا ہے۔

جوگیاں نوں ٹوکیا، "بھائی ایہہ جگت پرسدھ گورو بابا نانک ہے۔ اناں دا ستکار کرو کتے کم الٹا ناں پے جائے۔"

گورو صاحب تے مردانے نوں پانی دھانی چھکن توں بعد آرام فرمایا۔ پھر جدوں شامی سدھاں دی سبھا جڑی تاں صاحب نے مردانے دی رباب تے ایہہ شبد گا کے سدھ جوگیاں نوں اتر دتا:-

رامکلی محلہ ۱ سرت سبڈ ساکھی میری سنگی باجے لوک سنے .. پت جھولی منگن کے تائی بھیکھیا نام پڑے .. ۱ بابا گورکھ جاگے .. گورکھ سو جن گوئی اٹھالی کرتے بارن لاگے .. ارباؤ .. پانی پران پون بندھ راکھے چند سورج مکھ دیئے .. مرن جیون کو دھرتی دینی آیتے گن وسرے .. آسدھ سادھک اڑ جوگی جنم پیر پرس بہتیرے .. جے تن ملات کیرت اکھا تا من سبھ کرے .. ۳ کاگڈ لون رے گھرت سنگی پانی کمل رے .. ایسے بھگت ملہہ جن نانک تن جم کیا کرے .. ۴ ۴

کہ اے جوگیو میرے واسطے سنگی اوہ کہانی جان کویتا ہے جو میں دلوں ہو کے لوکائی نوں سنا رہا ہاں۔ ہاں میری رباب سدا وجدی تے جھولی سدا اڈی رہندی ہے کہ میں جتھے جاواں مینوں نام دی دات بئے بھاؤ جتھے جاواں اوتھے اکال پرکھ دا جس سنا۔ ہاں میں گورکھ نوں مندا ہاں پسر اس گورکھ نوں جس نے سر سٹی ساجی۔ مکدی گل ایہہ کہ اجیہی

گورو صاحب جتھے وی پدھارے اوتھے جے پانی دی قلت سی تان چشمہ جاری کیتے۔ کوئی ۲۵-۳۰ چشمیاں دا تاں باقاندہ اتھاس وی ہے۔ پر اتھے چرپٹ ونی وکھے جو چشمہ بین اوبناں بابت مہنت پورین ناتھ سدھ جوگی نے دسیا کہ ایہہ کھڈ چرپٹ ناتھ نے جاری کیتے سن۔

چرپٹ ناتھ دی کہانی - نوں ناتھاں وچوں اک، چرپٹ ناتھ، دسویں صدی دے شروع وچ ہویا ہے۔ چرپٹ بھرمور دے راجے ساحل ورما دا دھرم گورو سی۔ چرپٹ دے اپدیش انوسار ہی راجے نے اپنی راجدھانی بھرمور توں چمبا کر لئی سی۔ جوگی چرپٹ دے ناتے پریاں دیان کہانیاں دی طرحاں انیکاں کہانیاں پرچلت بن۔ سبھ چرپٹ دے چمتکار بیان کردیاں بن۔ اک کہانی ایہہ وی دسدی ہے کہ چرپٹ کسے وی وستو نوں دوسری وچ تبدیل کر سکدا سی؛ جوہں تامبے نوں سونا بنا دینا۔ چرپٹ گورکھ ناتھ دا چیلہ سی۔ چرپٹ پنجابی دے سبھ توں پہلے کوہیاں وچوں گنیا گیا ہے۔ ایہہ وی کہیا جاندا ہے کہ چرپٹ دے ور نال چمبے دے راجے دے ۱۰ پترتے اک دھئی (چمپاوتی) پیدا ہوئی سی۔ بعد وچ چمپاوتی دے سیندھ چرپٹ نال ہو جاندا ہے۔ چمبے شہر دا ناں اوسے چمپاوتی توں ہی بندا ہے۔ چمپاوتی دی پتھر دی مورتی اج وی شہر وچ موجود ہے۔

۵) گنیاں (پن - ۱۹۶) نے ایہہ شبد سمیر پریت تے گاؤنا لکھیا ہے۔ پر صاحب نے جو بھاشا ورتی ہے اس توں لگدے ہے کہ ایہہ پنجاب دے علاقے وچ رچیا گیا۔ سو سمبھاناں چمبے وچ ہی رچے جان دی بندی ہے۔

سنگت دی تانگھ رہندی ہے جتھے نرنکار دا ذکر چلے۔ اگلے دن پھر جدوں جوگیاں نے سوال کیتے تاں گورو صاحب نے سچے جوگی دی پر بیہاشا دتی کہ کیہو جیہا ہونا چاہیدا ہے جوگی۔ بھاؤ جس نے پنج چوراں (کام، کرودھ، لوبھ، موہ تے ہنکار) تے کنٹرول کر لیا ہووے۔ من وچ سننتوکھ ہووے، رب دے بھے وچ رہے، سرت نام وچ جڑی ہووے۔ سماجک جیون وچ

چرپٹ ونی وچ شو مندر۔ تے لواج کھ اس یوگی ستھان وچ بنومان دی مورتی وی لگ گئی ہے۔

وچردا ہووے پر موہ مایہ توں نرلیپ ہووے۔

رامکلی محلہ ۱ سن ماچھندرا نانک بولے .. وسگت پنچ کرے نہ ڈولے .. ایسی جگت جوگ کوپالے .. آپ ترے سگلے کل تارے .. اسو اودھوت ایسی مت پاوے .. ایہنیں سن سمدھ سماوے .. ارباؤ .. بھیکھیا بھائی بھگت بھے چلے .. ہووے سوت پریت سننتوکھ املے .. دھیان روپ پوی آسن پاوے .. سچ نام تاروی چت لاوے .. ۲ نانک بولے امرت بانی .. سن ماچھندرا اودھو نیسانی .. اسما ماہ نراسن ولانے .. نہچو نانک کرتے پائے .. ۳ پرنوت نانک اگم سنائے .. گر چیلے کی سندھ ملائے .. دیکھیا دارو بھوجن کھائی .. چھ درس کی سوچھی پائی .. ۴ ۵

دو تے دن ایٹھے رہ گورو صاحب، نیڑے کرتارپور جان دے بجائے، بیاس دریا راہی، بیڑی تے سلطان پور نوں چلے گئے۔ اتھوں جدوں روانہ ہوئے تاں سدھاں نے بڑا موہ پیار جتایا۔ گورو صاحب نے اناں نوں وعدہ دتا کہ میلیاں مساداں تے میں تھانوں ملدا رہانگا، جے تسی کرتارپور نہی آسکدے تان۔

****گورو صاحب تے چرپٹ ونی دے جوگیاں درمیان ہوئی چرچہ تے جوگیاں نے وی کویتا رچی کہ گورو صاحب نے اپنے بارے کجھ اجیہا کہیا:-

سیلی ن باندھو، ن پھرو مرگانی۔

کھنتھا ن اوڈھو، جو ہو جائی پرانی۔

ببھوتی ن چڑاؤ، جو اتر تر جائی۔

کھر واکر لوٹیگی میری بلائی۔

دوارا دیکھ دھونی ن پاؤں۔

سندھیا دیکھ سنگی ن بجائے۔

صاحب دی کیڑی افغاناں وکھے آمد دی یادگار

گرہ گرہ کوکر نیائی مانگت نہ جاؤ۔
بھیکھ کا جوگی کدے ن کہاؤ۔

---◆---

کٹارو چک (چریٹ ونی) توں گورو صاحب نے
سلطان پور ابارا پیملودھیہ ابراہیم نوں چالے پائے۔
ہو سکدا شروع وچ کوئی بیڑی مل گئی ہووے۔
کیونکہ چک توں کاہنوناں تک جان دے رستے وچ
کئے گورو صاحب دے رکن دا اشارہ نہی ملدا۔
کاہنوناں توں دریا بیاس اچ تاں ۱۱ ک۔می۔
چڑھدے ول نوں کھسک گیا ہے پر اس وچ کوئی
شک نہی کہ کیسے ویلے کاہنوناں، دریا دے این
کنڈھے تے سی۔ سو کاہنوناں توں پورب نوں
چلدے پوئے گورو صاحب نے اگلا پڑا کیتا پٹھاناں
دے پنڈ کیڑی افغاناں (نقشہ سوچک ۳۱،۸۷۹۱،
۷۵،۵۳۱)

پٹھاناں نے گیت گایا،

"دمساہ نانک! دمساه نانک!!"

جدوں گورو صاحب پنڈ کیڑی پٹھاناں ٹھہرے ہوئے
سن تاں کوئی ویاہ شادی دا موقع سی۔ صاحب نے
کوئی اجیہا کوٹک کیتا کہ سبھ پٹھان اک دم جھوم
اٹھے۔ اوہناں نے گورو صاحب دی آمد دا جشن ڈھوک
ڈھمکے دمامے وجائے منایا۔ جوہیں گاناں گایا جاندا ہے
دمہ دم مست قلندر این ایسے طرزتے اوہناں گایا ائے
نچے۔ دمساه بہاؤ ہر ساہ دے نال نانک۔

جدوں پھر اجیہا سنگیت چلدا ہووے تاں مردانے دا
پتھ رباب دی تارتے ناں جائے ایہہ بوہی نہی سی
سکدا۔

خوشیاں دا موقع سی مردانے نے سوہی دی دھن
وجائی۔ مردانے نے اوہو شبد لا دتا جہڑا گورو صاحب
نے وی اپنے پت دے ویاہ تے اچاریا سی:

ستگور پرساہ۔۔ راگ سوہی چہنت محلہ اگھڑے
جن کیا تن دیکھیا جگ دھندھڑے لایا۔۔۔ (پورا شبد
ویکھو صفحہ ۱۹۵) 0
پنڈ کیڑی دے پٹھان گورو صاحب دے کٹر شردھالو

رے۔ پھر جوہیں گورو صاحب دا مت دھرم دی
شکل لین لگا تاں ہولی ہولی ایہہ پروار پھر سکھی
توں دور ہندے گئے۔ اک ہور وی وڈا نقطہ ایہہ وی
ہندا ہے کہ جس قبیلے جاں جات وچ جس دھرم دا
بہومت ہووے، ہولی ہولی سارا قبیلہ اوسے دھرم
دا ہو جاندا ہے۔ کیونکہ ویاہ نال باہرو جہڑی دھی
اودی ہے اوہ اپنے بچیاں وچ اپنے مایا والا بہومت
دھرم چلا دندی ہے۔ بہتے کھتری پرواراں دا سکھی
توں ٹٹن دا وی ایہو کارن بنیا سی کیونکہ وپٹیاں
جوہیں آریہ سماجی پرواراں توں آئیاں اوہناں نے
سکھی دور کر دتی۔

گورو صاحب اس توں اگے بھگت نامدیو دے پنڈ
گھماناں توں ماڑی بچیاں تھاننی ہندے ہوئے سٹھیالا
پجے۔

---◆---

سٹھیالا

سٹھیالا چکے مولانے نے

گورو صاحب نوں ڈھیماں مروائیاں

بڈھا تھیہ توں ۷ ک۔می دکن گورو صاحب پنڈ
سٹھیالا پہنچے۔ سٹھیالا بابا بکالا تو پہاڑ پاسے
ساڈھے چار ک۔می ہے ائے بٹالا سڑک توں اک ک۔
می۔ چڑدے پاسے ہے۔ جنی دنی گورو صاحب اتھے
ائے اودو اس پنڈ دا ناں مگلانی ہویا کر دا سی ائے
بہتی مسلمان آبادی ہی سی۔ اک مسلمان پیر دی
پنڈ وچ بڑی مانتا سی۔ گورو صاحب پنڈوں باہروار ہی
بہہ گئے تے کیرتن شہرے وچ کر دتا۔ مردانہ ربابی نال
سی۔ گورو صاحب دی آمد دی خبر پنڈ واسیاں نوں
لگی۔ اک ماں جس دا بچہ سوکڑے دا مریض سی
اوہ تھان تھان علاج کرا کے پار چکی محسوس کر رہی
سی۔ گورو صاحب دی پنڈ وچ آمد دا سن کے اوہ وی

چہڑی جواں سرور بن چکی ہے دے کنڈھے گرودارہ نانکسر سٹھیالا۔

چریٹ ونی۔ سوڈھی -۴۰۹، مہان کوش - ۴۵۷
پراتن - ۱۱۴، بالا - ۱۲۷،
0 پراتن نے جو اتھے دتا ہے۔ اوہ تلنگ راگ ائے سوگ دا ہے: "جن کیا تن
دیکھیا انگ ۷۲۴ سگس"۔ جو باہر دے قتلام توں بعد اچاریا سی۔ غلطی
اس کرکے ہوئی لگدی ہے کیونکہ شبد دیاں پہلیاں سطران سامان بن۔
صحیح شبد انگ ۷۲۵ تے ہے۔

ਚھਿੜੀ جو اچ سروور بن چکی ہے۔ تانکسر سٹھیالا۔
ਹੁਪਤੀ ਜੋ ਅਜ ਸਰਵਰ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ

پہنچی۔ گورو صاحب اِتے مردانہ کیرتن وچ مسست سن۔ اس بیبی نے بچہ گورو صاحب دے لاگے پا دتا تے آپ پرے ہو کے بہہ گئی۔ شبد دی سماپتی تے گورو صاحب نے روندی ماں دا درد سمجھیا اِتے اس نوں اشارہ کیتا کہ بچے نوں نال دی چھڑی وچ اشنان کراؤ۔ چھیريو ہار چکی ماں نے جھٹ بچے نوں ڈبکی لوا دتی۔

ماں نوں محسوس ہویا بچے وچ نوی رونک تے روح آ چکی سی۔ سریر نے اک دم حرکت کرنی شروع کر دتی۔ ماں نے پنڈ وچ جا دہائی دتی کہ اک ربّ دا پیارا فقیر آیا ہے۔

ایہہ سن کے اس کٹر پیر نوں بڑا وٹ چڑھیا کہ اک مسلمان عورت ہندو فقیر دی مشہوری کر رہی ہے۔ اس نے اپنے چیلے بھیج کے گورو صاحب نال ٹھٹھ کیتا تے ڈھیمان ماریاں۔ چھیتی ہی کجھ اجیہے لوک وی آ پہنچے جنان گورو صاحب دی مہما سن رکھی سی۔

گورو صاحب اک دو دن اتھے رکے۔ دھرم دی چرچہ چلی جس وچ پیر لاجواب ہویا پر اپنا ہنکار ناں چھڈیا۔

جدوں مردانے گورو صاحب توں پچھیا کہ گورو جی ایہہ مغل لوکاں اجیہا کیو کیتا تاں گورو صاحب نے سہج سبھا کیہا کہ ایہہ سٹھیالے گئے۔ کیہا جاندا کہ اتھوں دے بہتے مگل جے ہی ہندے سن۔ وقت پا کے مغل جات دے بہتے مسلمان اتھوں ہجرت ہی کر گئے۔ بولی بولی پنڈ مگلانی دا ناں ہی ختم ہو گیا۔ پنڈ دی اجیہی بدنامی ہوئی کہ ناں ہی سٹھاں والا بھاؤ سٹھیالا بن گیا۔ (سٹھ بھاؤ جھلا)۔ باقی بچے مسلمان ۱۹۴۷ ویلے اتھوں پاکستان چلے گئے۔

جس پیل دے رکھ پیٹھ گورو صاحب براجے سن اوہ سن ۱۹۳۱ ای تک تاں ہیگا سی۔

سٹھیالے توں چل کے گورو صاحب ۳ ک۔می. دکھن، پنڈ ٹھٹھیاں پہنچے۔ اس بابت سن ۱۹۳۱ ای وچ بھائی دھنا سنگھ سائیکل یاتری نے لکھیا ہے:****

"پنڈ ٹھٹھیاں آ دے چڑدے دی طرف ادھ میل تے اک سروور نانکیانا صاحب جی ہے۔ اس سروور وچ جل نہی رہندا ہے تے سارے پنڈ دا شاملٹا ہی ہے۔ سارا پنڈ نانکیانا کر کے مندا ہے۔ پہلے لاگے دے کھیتاں والے اس سروور نوں رلاؤنے لگ گئے سن۔ اخیر جد نقصان ہونے لگا تاں ہٹ گئے سن۔ اچ کلھ ایہہ چھپر ۱۷۰ کرم

دے گبڑ وچ ہے۔ جس وقت پہلی پاتشاہی جی پنڈ سٹھیالے توں آئی ہے، جو کے اتر دی طرف اک میل تے ہے تاں اس چھپر تے پوتر چرن پائے سن تے مردانے تے کیرتن سننے لگ گئے سن۔ تاں مردانے گورو جی کہیا کے جس جگا گرواں دے چرن پیندے جاندے ہے، اس جگا گردوارے پینکے۔ سو اس جنگل وچ کسے نوں کی پتہ ہے کے گورو جی پھلانے چھپر تے بیٹھے کیرتن کر رہے ہے..... ایہہ نانکیانا صاحب جی بابے بکالے توں اتر دی تے چڑدے دی گٹھ وچ اک میل تے ہے۔"

اس میں پچھ گچھ کیتی ہے اچ ٹھٹھیاں وچ گورو صاحب دی آمد دی کوئی یادگار نہی بچی۔ باوجود اس دے کے نال ہسی بابا بکالا وکھے وڈے وڈے پرچار کر نواس کر دے ہن۔

---◆---

ٹھٹھیاں توں پنڈ بڈھا تھیہ آئے جو ۵ ک۔ می دکھن جالندھر امرتسر سڑک تے ہے اِتے جالندھر والے پاسیو جویں دریا پار کریدا ہے ایہہ سبجے ہتھ پہلا پنڈ ہے جتھے ڈیرہ بیاس دا اڈا اِتے ریلوے سٹیشن ہے۔

بڈھا تھیہ بارے سائیکل یاتری لکھدا ہے:-

"پنڈ بڈھا تھیہ دی اتر دی طرف اک فرلانگ تے پہلی پاتشاہی جی دا گردوارہ ہے۔ جو کہ منجی صاحب بن کے پر گمٹ بنا ہوا ہے۔ پیل تے بروٹا (بوہڑ) تے نم تنو درخت کھڑے ہے تے پاس ہی گردوارہ پیا ہوا ہے۔"

اتھے جدوں گورو صاحب آئے تاں پنڈ دے لوکاں دا سنگ نگاہے پیر دی جگا دھونکل (ضلع گجراں والہ) جان لئی تیاریاں کر رہا سی۔ گورو جی نے اجیہا کوٹک کیتا کہ لوکاں نوں ایو لگا کہ ایہہ تاں لکھ داتا کھڈ ہی ساڈے پنڈ آ گیا ہے۔ لوک لکھ لکھ شکر منا رہے سن۔ خوب سیوا کیتی گورو صاحب اِتے گورو دے سیوک دی۔ صاحب نے بڈھا تھیہ وکھے لوکائی نوں پھر سروریاں دا سنگ چھڈ اک نرنکار دی اپاسنا دا سندیس دتا تے نام دے لڑ لایا۔ گورو صاحب نے اس پنڈ دے لوکاں نوں کھنڈھ پنڈھ جان دا ور دتا کیونکہ جتھے وی ایہہ لوک جانکے نیکی دا پساارا کرنکے۔

دکھ نال جانکاری دے رہے ہاں کہ ۹۰ سال پہلاں جھڑا یادگاری گردوارہ سی اوہ اچ الوپ ہو چکا ہے۔

دوسرے پاسے حالت ایہہ ہے کہ گرسکھاں نوں دور دراڈے دیساں وچ وی جتھے پتہ لگے کہ گورو صاحب نے چرن پائے تاں اتھے وی یادگار بناؤں لئی اتاولے ہو جاندے۔ حیرانی دی گل کہ اتھوں لاگے ہی ۲ ک۔ می دی وتھ تے بابا بکالے وکھے وڈے گرنسٹھان ہن جو سدھے شرومنی کمیٹی دے کنٹرول ادھین ہن۔ سو گل تاں ساری شردھا دی ہندی ہے۔

ایہناں دوواں پنڈاں وچ یادگاراں الوپ ہون دا ایہہ وی کارن ہو سکدا ہے کہ نال ہی رادھا سوامی ڈیرہ بیاس ہے۔ ہو سکدا ہے پنڈ دے سارے وسنیک ڈیرے

چرچہ سی۔

والے نال جڑ گئے ہوں جاں پھر عیسائی بن گئے ہوں۔

---◆---

---◆---

”ناں ناں بھینو! ایہہ آئے دے دیوے نال گلّ نہی
بنی“

جنی دنیں گورو صاحب سلطان پور اباراہیملودھیب ابراہیم آئے سن تان کتک دا مہینہ سی تے پنییا والے دن گورو صاحب نے ویکھیا کہ سبھ زنائیاں اکٹھیاں ہوکے ورتاں دے آخری دن ویٹی ندی تے رسم انوسار، تلھا (لکڑی جاں گھاہ پھوس دے گٹھے) بناتے آئے دے دیوے بال ٹھیل رہیاں سن۔ پانی تے بلدا جاندا تردا دیوا شبھ منیا جاندا سی۔

گورو صاحب نے اوہناں نوں اپدیش دتا کہ تہاڈا ایہہ کرم کانڈ ورتتھ بے جس نال تہانوں کوئی لاپہ نہی پہنچن والا۔

اناں فرمایا بھینو جے سچ مچّ اس بھوساگر توں پار لنگھنا ہے تان تلھا بناؤ اس سریر دا۔ اپنی سرت نوں جگدا ہویا دیوا بناؤ۔ بندہ نیک کرنی والا ہوئے۔ پھر ویکھنا ایہو جیہا بھاہڑ مچیکا کہ کوئی پانی اس دیوے نوں بجھا نہی پائیکا۔

گورو صاحب نے شیدا کیہا:~

رامکلی محلہ ۱ سرتی سرت رلائے ایٹ۔ تن کر تلھا لنگھ جیٹ۔ انتر بھاہ تیسے تور کھ۔ ایہنس دیوا بلے اتھک۔ ایسا دیوا نیر ترائ۔ جت دیوے سبھ سوچھی پائی۔ ا رہاؤ۔ پچھی مٹی سوچھی ہوئی۔ تا کا کیا مانے سوئی۔ کرنی تے کر چکے ڈھال۔ ایتھے اوتھے نہی نال۔ آپے ندر کرے جا سوئی۔ گرمکھ ورا بوجھے کوئی۔ تن گھٹ دیوا نہچل ہوئی۔ پانی مرے ن بجھایا جائ۔ ایسا دیوا نیر ترائ۔ ۳ ڈولے واؤن وڈا ہوئی۔ جاپے جیو سنگھاسن لوی۔ کھتری براہمن سوڈ کہ ویس۔ نرت ن پائیکا گنی سہنس۔ ایسا دیوا بالے کوئی۔ نانک سو پارنگت ہوئی۔ ۷ ۶*

سلطان پور رونقاں بھکھ رہیاں سن۔ چار پنج دن اتھے رہ گورو صاحب کرتار پور نوں چلے گئے۔

ایہہ بانی چریت ونی چرچی گئی بانی دے ترنت بعد آئی۔ جس دا مطلب ہے کیسے ندی نالے کنارے سن گورو صاحب جدوں ایہہ رچی گئی۔ سمبھانا سلطان پور اباراہیملودھیب ابراہیم دی ہی بندی ہے۔ راوی جاں بیاس کنڈھے شام نوں گورو صاحب دا ہونا کیسے طرحاں اتھاس تھان نال میل نہی کھندا۔ گیانی جی نے وی لکھیا ہے کہ گورو صاحب کتک دے مہینے سلطان پور سن۔ پھر ایہہ گلّ گریانی توں وی ثابت ہو رہی ہے۔ باقی سال دا تان اچ اندازہ ہی لایا جا سکدا ہے۔

گیانی ۲۲۶۔ ہے جی تے بھانیا جے رام دا چلانا کتک ۱۵۷۵ پ۔ (۱۵۱۸ ای) ہونا لکھیا ہے۔ پر دوسرے پاسے بالا لکھدا ہے کہ گورو صاحب چوتھی اداسی وچے چھڈ کے بے بے نوں ملن آئے سن۔ نالے بیدیاں وچ جو سینہ بسینا گلّ چلدی آ رہی ہے اس مطابق ہے جی دا چلانا بابا جی توں بعد ہندا ہے۔

سٹھیا، بڈھا تھہہ آئے ٹھٹھیاں - سائیکل یاتری- ۳۵۶

بڈھا تھہہ توں ۱۴-۱۳ کہ۔ می دا پینڈا کر کے گورو صاحب پند بھلائی پور ڈوگراں تھاننی ہندے ہوئے جلال آباد پہنچے۔ جلال آباد کھڈور صاحب توں ۱۰ کہ۔ می۔ پورب وچ ہے۔ اتھے گورو صاحب دا آؤنا لگ پگ ساریاں جنم ساکھیاں وچ ہے۔ پر پند وچ گورو صاحب دی کوئی یادگار نہی بنی۔ انچ وی ویکھن تے صاف پتہ لگدا ہے کہ ایہہ اتھاسک پند ہے۔

جلال آباد توں اگے پورب وچ ۵ کہ۔ می تے اتھاسک قصبہ ویرووال آؤنا جتھے گورو صاحب دے آؤن دی یادگار بنی ہوئی ہے۔ ساڈے اندازے انوسار صاحب پہلی اداسی ویلے جدوں سلطان پور توں روانہ ہوئے سن تان ادوں وی ویرووال گئے سن۔ سو اس بابت ویکھو صفحہ ۷۴۔

ویرووال توں ۳۲ کہ۔ می دا پینڈا تہہ کر بھاؤ گونڈوال، تلونڈی چودھریاں تھاننی ہندے ہوئے صاحب نے جا بھین دے دروازے تے سترتار کیہا۔

---◆---

ست کرتار دا اوجا سن

بھین نانکی گڈ گڈ ہو اٹھی۔

سلتاہر اباراہیملودھیب ابراہیم پہنچ گیا بابا

کتک پورنماشسی ۱۵۸۲ مطابق ۱۵۲۵ ای نوں گورو صاحب سلطان پور اباراہیملودھیب ابراہیم سن۔

جدوں گورو صاحب نے وپہڑے پہنچ ست کرتار دا جیکارا لایا بھین نانکی باگو باغ ہو اٹھی۔ "نی میرے دھن بھاگ میرا پہاڑی ویر آیا، شکر بے نرنکار دا۔" بے بے سکھ سنیا پچھیا کہ کوے رہی پہاڑاں دی یاترا۔ کرتار پور (پکھوکے) دا جو حال سنیا سی دسیا۔

اوسے ویلے نوکر چاکر بازار گھلّ دتے۔ گھر وچ ویاہ والا ماحول بن گیا۔ نانک دا آؤنا سن کے ہر وڈا چھوٹا دوڑا آ رہا سی۔ گلّ جنگل دی اگ دی طرحاں پھیل گئی سی۔ کجھ دکھیئے دردوند، کجھ روحانیت دے شدائی، کجھ تماشبین، بچے بڈھے جوان، انڈھناں گوانڈھناں سبھ اکٹھے ہوئی جا رہے سن۔ مردانے نوں لوکاں قابو کر لیا سی۔ سوالاں دیاں بچھاڑاں ہو رہیاں سن۔ "ہیں، تسی سمیر پریت گاہ آئے ہو، جوالا جی وی، بیجنا تھ وی۔" گورو صاحب نے وی باہر آ سنگتاں نوں درشن دتے۔ ست کرتار دا جیکارا لایا۔ سنگتاں نوں سویرے ویٹی کنڈھے (جتھے اچ کلہ بیر صاحب ہے) آؤن دا حکم کر دتا۔ دو چار دن سماگم بھکھدا رہا۔ گورو صاحب نے ہر شردھاوان نوں شبد دی بخشش کیتی۔ روگیاں دے روگ دور کیتے۔

دولت خان دی گرفتاری دا وی افسوس ہووے گا گورو صاحب نوں۔ لاہور دے قتل عام بارے وی گلاں باتاں ہوئیاں ہونگیاں۔ بادشاہ بابر دی ہی چپھیرے